

Проблеми взаємозв'язку духовно-тілесного у філософії

Синоверський А.І., старший інспектор відділу протидії злочинам у бюджетній, банківській, кредитно-фінансовій та зовнішньоекономічній діяльності Департамент захисту економіки.

Науковий керівник: професор кафедри філософії права та юридичної логіки НАВС, кандидат юридичних наук **Шевчук Р.М.**

Серед різноманітних філософських проблем наявні такі теми, які, з одного боку, є «наскрізними» для всієї історії філософської думки, а з іншого - тісно пов'язані з сутністю метафізики як певної організації мислення - особливого інтелектуального стану, у який потрапляє кожен, хто наважиться зрозуміти буття сущого. Це проблеми, крізь осмислення яких людський розум відповідним чином конститується й набуває метафізичної визначеності. Духовне життя людини становить одну з таких проблем.

Уже в первинному суспільстві виникло уявлення про те, що в людині треба розрізнити тіло і душу. Людське тіло — це особлива річ у світі речей. Для його існування необхідний ряд матеріальних умов — певний хімічний склад середовища, діапазон температур тощо. Як і в інших живих організмах, у людини є певні тілесні потреби, без задоволення яких вона жити не може. Забезпечувати для себе необхідні матеріальні умови й засоби свого існування — це природне право людини як природної істоти. Однак, на відміну від усіх інших істот, людина є не просто живим організмом. У людини життя тіла пов'язане з життям його душі.

Поняття душа традиційно розглядалося особлива сила, що міститься в тілі людини. У міфологічній свідомості риси людини переносилися на предмети, яким також приписувалась одухотвореність. На цій підставі склались первинні політеїстичні релігії, які доводили про існування багатьох богів на зразок людини, але безсмертних і більш могутніх.

Подальший розвиток релігійної свідомості призвів до трансформації уявлення про співвідношення між людиною і богами: створивши подібними до себе богів, людина потім стала думати, що це боги створили її подібно до себе.

Людська душа і Бог — це поняття, генетично пов'язані між собою. Біля витоків релігійного світогляду лежить уявлення про схожість між людиною і світом: так само, як і людина, світ має подвійну природу — її видиме, матеріальне тіло приховує під собою невидиму, нематеріальну «душу» («душа світу», «світовий дух», «вища духовна субстанція», «Бог»). І як людське тіло є плоть від плоті світу, так і людська душа є частиною божественного духу в людині, що дається їй при народженні як «дар Божий».

У християнстві людська плоть є головним елементом та учасником Божественної місії людства проти зла. Адже лише Боговтілення та обожнення людини робить спасіння можливим.

Душа — центральна категорія релігійної антропології. Її характеризують такими якостями: нематеріальність, безсмертя, здатність існувати незалежно від тіла. Тіло людини живе доти, доки в ньому існує душа. Відділення безсмертної душі людини від її тіла означає кінець земного життя людини. Питання про подальше існування душі вирішується по-різному: душа може блукати по світу в безтілесному стані; вона переселяється в інші тіла (теорія реінкарнації); зливається зі світовою душею; переходить в інший світ — рай, пекло, чистилище.

У сучасній науковій психології поняття душі поступилося поняттю психіки. Тому деякі вчені висловлюють думку, що оскільки поняття душі є ненауковим, то й ніякої душі немає взагалі. Разом із тим таке судження є не зовсім коректним і має більше стилістичне навантаження, ніж сутнісний характер.

Можна виділити три аспекти, в межах яких описується душа:

- по-перше, структура або склад душі, тобто різні види душевних явищ – бажання, почуття, переживання, відчуття, мислинневі процеси, знання тощо (структурний аспект);

- по-друге, зміст душевного життя людини, тобто конкретний індивідуальний комплекс бажань, емоцій, переживань, думок тощо, який наповнює душу особистості й завдяки якому вона має своє особливе, неповторне духовне обличчя (змістовний аспект);

- по-третє, «природа душі» - її походження, її субстрат або субстанція, з якої вона створюється (генетичний, або субстратний аспект).

Психіка – це душа в її структурному аспекті. Таким чином, поняття психіки охоплює лише частину поняття душі, а тому воно не тотожне останньому.

Змістовний аспект душі - це те, що об'єктивно мається на увазі під поняттям «духовний світ особистості». У контексті цього аспекту дослідження духовний світ особистості залежить не лише від психіки: його зміст обумовлений суспільним життям, до якого включена особистість, станом культури суспільства і реальними можливостями для цієї особистості освоєння культурних цінностей. Духовний світ особистості - галузь, котра є предметом аналізу філософії та низки гуманітарних наук: етики, естетики, культурології та ін. Вона складає також головний предмет мистецтва.

У генетичному аспекті душа характеризується в її «сутнісному» визначенні. Тут ідеться про відношення душі до буття, у складі якого вона виникає й перебуває.

Що стосується людського тіла, то воно є матеріальним об'єктом, який можна споглядати, а тому давно є предметом багатьох наук: анатомії й фізіології, антропології й антропометрії, медицини та різноманітних її галузей тощо.

Матеріалістична філософія в її розвинутих формах зовсім не стверджує, що душа складається з матерії. Душа нематеріальна, але вона (як психіка або духовний світ особистості) існує в людині завдяки матеріальним процесам, що відбуваються в її нервовій системі. Тобто в кінцевому рахунку душа є залежною, похідною від матерії. Матеріалістичне розуміння психіки відповідає сучасному науковому підходу щодо її вивчення.

До сьогодні ще не знайдено такого рішення психофізичної (психофізіологічної) проблеми, яке отримало б всезагальне визнання. Серед різних напрямків пошуку одним з найперспективніших є інформаційний підхід: психічні процеси розглядаються як процеси отримання, зберігання, передачі, перетворення інформації, а фізіологічні (нейродинамічні) — як матеріальні носії цієї інформації, тобто «сигнали», в яких вона «закодована». З позицій інформаційного підходу спроможність думки впливати на тілесні процеси пояснюється тим, що думка завжди має матеріального носія - відповідну нейродинамічну систему. Вплив думки на тіло - це інформаційне управління. Думка управляє тілом не «сама по собі», а через нейрофізіологічні процеси, які є її матеріальним носієм.

Таким чином, матеріалізм не заперечує існування душі; він не стверджує, що душа матеріальна, але говорить лише про її залежність від тіла. На відміну від релігії, він відкидає віру в існування душі поза тілом та в її безсмертя. Безсмертними можуть бути пам'ять про померлих та їх справи, але не їх індивідуальні душі.